מורשת חיל הקשר והתקשוב

עלון מורשת חיל הקשר והתקשוב • מאי 2014

מלחמת העצמאות

מדינת ישראל קמה בה' באייר תש"ח, 14 במאי 1948, בעיצומה של מלחמה קשה, שהונחתה על היישוב העברי בארץ ישראל.
המלחמה החלה למחרת החלטת העצרת הכללית של האו"ם, ב29 בנובמבר 1947, בדבר חלוקת ארץ ישראל המערבית למדינה יהודית, מדינה ערבית, ומרחב נפרד של ירושלים ובית-לחם תחת ריבונות האו"ם. הערבים פעלו למנוע את הגשמת ההחלטה ולהגיע לשליטה ערבית או פלסטינית ריבונית על כל רחבי הארץ.
בין 30 בנובמבר 1947 לסוף מרץ 1948 התפתחה המלחמה לטובת הצד היוזם הערבי. הערבים איתרו את נקודת התורפה של פריסת ההתיישבות העברית- רשת הדרכים, קווי המים והחשמל, שהפכו את 650 אלף בני היישוב העברי בארץ לגוש לאומי מלוכד. עורקי חיים אלה עברו דרך מרחבים ערביים, והיה קל לנתקם ולבודדם מאזורי התיישבות יהודיים. בסוף מרץ 1948 נותקו מרחבי הנגב, ירושלים, הגליל העליון המזרחי והגליל המערבי מהרצף ההתיישבותי הברי.
בינתיים התעשתה ה"הגנה" והפעילה סדרת מתקפות, באמצעותן הצליחה להשתלט על כל ירושלים המערבית (הרובע היהודי בעיר העתיקה נותר מנותק), לכבוש מסדרון יבשתי בין שער הגיא וירושלים, ולהשתלט על מרחב איילון ממערב ללטרון. בדרום כבשו כוחות ה"הגנה" מסדרון ליישובי הנגב. צבע הגליל העליון המזרחי חוברה אל בקעת הכנרות, והגליל המערבי חובר אל עמק זבולון וחיפה. שש ערים ערביות ומעורבות נכבשו כליל ע"י ה"הגנה": טבריה, חיפה, יפו בסיוע האצ"ל, בית שאן, צפת ועכו.
למחרת הכרזת העצמאות בשבת ה15 במאי 1948 פתחו חמישה צבאו ערביים במתקפה כוללת על מדינת ישראל. חילות האוויר המצרי, הסורי והעיראקי הפציצו את ת"א וישובים נוספים. בחודש הראשון כיתר הצבא המצרי את הנגב, נכל בהתקפותיו על נירים, כפר דרום ונגבה. כבש את יד מרדכי וניצנים. בגזרת ירושלים השתלט צבא ירדן על גוש עציון, עטרות, נווה יעקב, גבעת הראדר, שיח' ג'ראח, הר הזיתים, אוגוסטה-ויקטוריה וכל העיר העתיקה, על בית הערבה ומפעל האשלג בצפון ים המלח, רכס לטרון והערים הערביות לוד ורמלה.
הצבא העיראקי השתלט על כל השומרון. הצבא הסורי כבש את משמר הירדן, ואילו הלבנונים וצבא ה"הצלה" העמיקו את התבססותם בגליל הערבי.
ב1 היוני 1948 הפך ארגון ה"הגנה" ל"צבא ההגנה לישראל" (צה"ל). צה"ל הנחית שש התקפות- נגד חטיבתיות: שלוש פעמים בלטרון, פעמיים במרחב אשדוד ופעם אחת בג'נין. ההתקפות אמנם נכשלו, אבל הפעלתן שכנעה את מנהגי ערב להיעתר להצעת המתווך מטעם האו"ם, הרוזן ברנאדוט, לכינון הפוגה מ11 ביוני למשך 4 שבועות (הפוגה ראשונה). ההפוגה החדשה שהוגשה ע"י ברנאדוט, ב25 במאי, הוצא כל הנגב מתחומי ישראל ויחד עם כל המרכז ההררי של הארץ הוצב תחת ריבונית ירדנית, כולל ירושלים. בתמורה הציע ברנאדוט את כל הגליל למדינת ישראל. במהלך ההפוגה התארגן צה"ל להמשך המלחמה: מצ'כוסלובקיה הגיעו עשרות אלפי רובים, אלפי מקלעים ומטוסי הקרב הראשונים.
כן גויסו ואמונו אלפי חיילים חדשים, בכללם ראשוני מגויסי חו"ל (גח"ל) ומתנדבי חו"ל (מח"ל).
בתום ההפוגה פתח צה"ל במתקפות בחזית המרכז ובחזית הצפון. במקביל פתח הצבא המצרי במתקפה בחזית הדרום. הקרבות נמשכו בין ה9-18

מורשת חיל הקשר והתקשוב

עלון מורשת חיל הקשר והתקשוב • מאי 2014

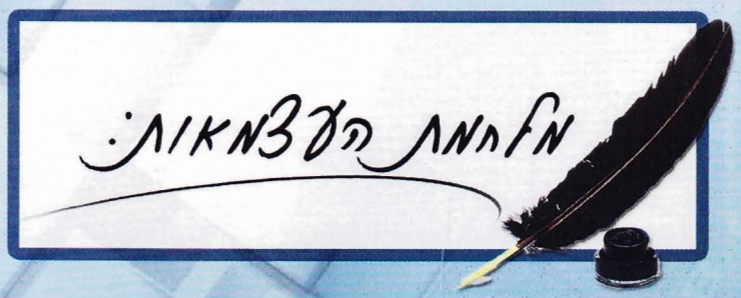

ליולי, והופסקו ע"פ החלטת מועצת הביטחון של האו"ם. בחזית הדרום הדפו צה"ל ולוחמי היישובים את ההתקפות המצריות על נגבה, כפר ורבורג, גלאון, ובארות יצחק. בחזית הצפון במבצע "דקל", הרחיב צה"ל את השליטה בגליל המערבי ובעמק זבולון, כבש את שפרעם ונצרת ואת כל מרחב הגליל התחתון בואכה בקעת בית נטופה. רוב התושבים הערביים נותרו ביישוביהם, מלבד כפרים בודדי, שגורשו.

בחזית המרכז וירושלים, כבש צה"ל את לוד ורמלה, ופרץ מסדרון יציב אל ירושלים המערבית. כמעט כל התושבים הערביים של המרחב שנכבש ברחו או גורשו.

הישגי צה"ל הביאו לשינוי פרט חשוב בתכנית ברנאדוט: מרחב ירושלים בית לחם הוצא מהריבונות הירדנית הוחזר לריבונות בינלאומית. את התוכנית העביר ברנאדוט למרכז האו"ם ב16 בספטמבר 1948, ולמחרת נרצח בירושלים ע"י אנשי לח"י. בעקבות הרצח החליטה ממשלת ישראל כי לח"י הוא ארגון טרוריסטי בלתי-חוקי, וכן הגישה לאצ"ל אולטימאטום להתפרק תוך 24 שעות. בכך הסתיימה פרשת פרישת שני הארגונים.

בין ליל 15-16 באוקטובר ל22 באוקטובר נערך מבצע "יואב" בחזית הדרום, בפיקוד האלוף יגאל אלון, במטרה לשבור את החיץ הצבאי המצרי שניתק את הנגב, ולכבוש את העיר עזה ע"י חטיבה 5. במבצע "ההר", שהתחולל במקביל למבצע "יואב", תקפו כוחות חזית המרכז, בפיקוד אלוף צבי איילון, מכיוון בית שמש דרומה ע"י חטיבה 10 ("הראל") והרחיבו את הפרוזדור לירושלים עד עמק האלה. מבצעים אלה סיכלו את תכנית ברנאדוט לגבי הנגב.

במבצע "חירם" בין 29-31 באוקטובר, בחזית הצפון, בפיקוד אלוף משה כרמל, השתתפו ארבע חטיבות: מס' 1 ("גולני"), מס' 2 ("כרמלי"), מס' 9 ("עודד"), וחטיבה 7 הממונעת, שהנחיתה את המאמץ העיקרי, בכבשה את מירון, גוש-חלב, סאסא, מלכיה, ומשם נעה צפונה בואכה ברך-הליטאני, בשתפה פעולה עם חטיבה 2 בכיבוש 14 כפרים בתחום לבנון.

בחזית הדרום, ב24-25 בנובמבר השתלטה חטיבת הנגב, במבצע "לוט", על כל המרחב שממזרח לבאר-שבע עד קו סדום ועמק הערבה דרומה. בין ה5-7 בדצמבר בלמו חטיבה 8 ו"גולני", במבצע "אסף", את ניסיון הצבא המצרי להרחיב את ניסיון הצבא המצרי להרחיב את רצועת עזה לכיוון באר-שבע.

צבא ירדן, בגיבוי בריטי, החל להתפרס ולפטרל באילת, בעמק הערבה ובהר הנגב. גם מצרים עקבה בדאגה אחר המהלך הירדני, ונציגיה ברודוס הסכימו שהגבול הקבוע בין ישראל ומצרים יהיה חופף לגבול הבינלאומי הקודם, משמע: המצרים העדיפו גבול עם ישראל על פני גבול עם ירדן, ובכך העניקו יד חופשית לצה"ל להשתלט על הנגב הדרומי עד אילת. 10 ימים לאחר חתימת הסכם שביתת הנשק עם מצרים, ב6 במרץ 1949, יצאו חטיבות "גולני" ו"הנגב" למסע לאילת. אילת נתפסה ע"י צה"ל ב10 במרץ 1949, ועמה כל הנגב הדרומי. במקביל השתלטה "אלכסנדר וני" על מרחבי צקלג, ערד, דרום מדבר יהודה ועין גדי. מלחמת העצמאות לא הסתיימה בהסכמי שלום, אלא רק בהסכמי שביתת נשק בין ישראל למצרים, לבנון, ירדן וסוריה. עיראק מסרה את מרחב השומרון לירדן, לבד ממרחב נחל עירון ורצועת כפר קסאם-בקעה אל-גרבייה, שהועברו לישראל,

מורשת חיל הקשר והתקשוב

עלון מורשת חיל הקשר והתקשוב • מאי 2014

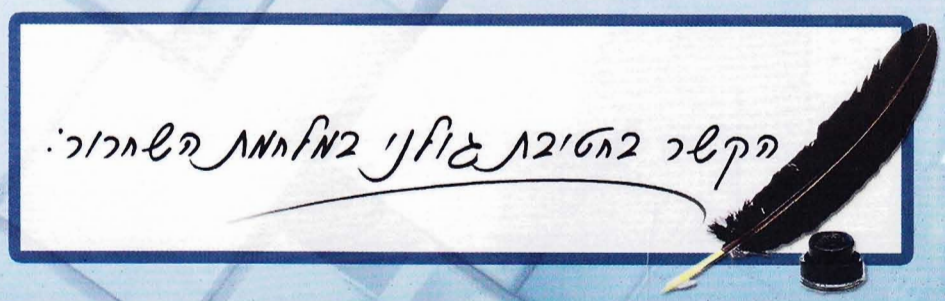

בשנת 1937 הוקם שירות הקשר במסגרת ההגנה ע"מ לתת פתרונות קשר להגנת היישוב ובהמשך לצרכים הטקטיים של היחידות הלומות, ולצרכים האסטרטגיים של הגנת היישוב. אמצעי הקשר של שירות הקשר הארצי התפתחו בהדרגה. החל מיוני דואר, דגלי איתות ביום ופנסי איתות בלילה שהופעלו כבר מראשית שנות ה-20 של המאה העשרים. במרץ 1948 היישוב עבר ממגננה למתקפה במטרה ליצור רצף טריטוריאלי. אז נדרש שירות הקשר לספק יכולות קשר בתנועה לכוחות תוקפים. לקראת סוף מאי 1948 כבר יש לשירות הקשר מפקדה ולכל חטיבה קצין קשר חטיבתי, יחידת קשר חטיבתית, קציני קשר גדודיים ומחלקות קשר גדודיות. ערב מלחמת העצמאות, התחיל להתארגן שירות הקשר לקראת הפיכתו לחיל בפני עצמו, המכיל רשתות קשר ומכשירי רדיו ניידים שנרכשו בחו"ל ואף מכשירים שיוצרו ותוקנו בארץ. ב1/6/48 הפך ארגון ה"הגנה" לצה"ל, ושירות הקשר- לחיל הקשר.

חטיבת גולני הוקמה ב- 28/2/48 החטיבה הופקדה על הגנת צפון הארץ.

לגולני 3 גדודים: גדוד 12, גדוד 13, וגדוד 14.

המצב שהתקיים בשדה הקרב במלחמת השחרור הינו מצב שלא ניתן להבינו כיום. בין מכשירי הקשר השונים קיים שוני בתחומי תדרים, הפלוגה לדוגמא, יכלה רק אם לגדוד היה מכשיר קשר הזהה לשלה, באותו התדר. ז"א, במידה והקשר בין הפלוגה לגדוד התנתק, הפלוגה נותרה לבדה במערכה, שכן לחטיבה אין אפשרות ליצור קשר ישירות עם הפלוגה.

"היה קשה מאוד שלמור על קווי השדה לפלוגות. קשר אלחוטי פעל, אבל לא היה בשימוש כיוון שחשבו שהמצרים מאזינים... מ"ק 300 היה קדימה לגיבוי קשר קווי".

במלחמת השחרור, הקשר הקווי, היה לאמצעי העיקרי בו השתמשו בשדה הקרב. ע"מ לאפשר קשר לכיוון הפלוגות, היו רצים בשטח, שתפקידם היה לסלול, תוך כדי שדה הקרב, גל-11 (ח'10-), וכן לקשר את הטלפונים אל המרכזייה.

אחד המבצעים העיקריים, בהם לקחה חטיבת גולני חלק, הוא: "מבצע דקל".

מבצע זה נערך בגליל המערבי ובגליל התחתון בין התאריכים 19/7/1948-9. עם כניסת ההפוגה הראשונה לתוקף, שלטו היהודים בגליל המערבי ברצועת חוץ ב-24 ביוני 1948. מטרת המבצע בשלב א' הייתה לכבוש את מוצבי קאוקג'י ברכסי הגיל המערבי, כדי ליצור עומק ברצועת החוץ בשליטת צה"ל. רק לאחר הצלחת המבצע, הוחלט להמשיכו לעבר נצרת ולהביס את קאוקג'י ששם היתה מפקדתו.

במבצע השתתפו חטיבה 7 המשוריינת, גדוד 2 של חטיבת כרמלי, וגדוד 13 של חטיבת גולני, בפיקודו של חיים לסקוב.

מורשת חיל הקשר והתקשוב

עלון מורשת חיל הקשר והתקשוב • מאי 2014

הקשר בהטיבת גולני במלחמת ששת הימים.

הקשר במבצע:

מטרת גדוד 13 של גולני הייתה לכבוש את מוג'ידל ע"מ לפנות את הדרך לחטיבה 7, ובנוסף, לפנות את היער שחסם את בית המושל.
גדוד 13 היה ממוקם אז בכפר החורש וחטיבה 7 הייתה בתנועה לכיוון נצרת, כך שהקשר המרכזי במצבע היה אלחוט - ע"מ לתקשר עם החטיבה בתנועה.
לגדוד היו אז שני מ"ק 20 - אחד לקשר מול הפלוגות ואחד לקשר מול חטיבה 7. כמו כן, לחטיבה היו שני מ"ק ששימשו את המג"ד במפקדה.
לאורך המבצע לא היו בעיות בקשר, מיקום המפקדות היה אסטרטגי, כך שגובהו נתן שטח כסוי רחב. הקשר במבצע זה היה טוב מאוד ביחסית לקודמיו.
גדוד 13 כבש את כפר אל-מוג'ידל (היום מגדל העמק), את כפר מעלולי ופתח את הדרך לכפר החורש.
במשך ה-16 ביולי, נכבשה עילוט והתארגנה שיירת מסע המורכבת מ-2 פלוגות זוחלים, תותח 20 מ"צ ו-2 מחלקות מגדוד 13.

מורשת חיל הקשר והתקשוב

עלון מורשת חיל הקשר והתקשוב • מאי 2014

איש המודיעין

לובה גלר (1921-2011)
מפרטיזנית ל"גדעונית"

לובה גלר (קרוניק) נולדה בוילנה שבליטא, סיימה תיכון ולמדה היסטוריה באוניברסיטה. בשנת 1941 עם פלישת הגרמנים לליטא, היא החליטה לברוח מזרחה (חרף התנגדות משפחתה), הגיעה למוסקבה, התגייסה לצבא האדום והוצבה ב"דיביזיה ה-16 הליטאית", שכמחצית מחייליה היו יהודים. לובה, אחת מ-171 חיילות, עברה קורס אלחוטנים ושירתה במפקדת הדיביזיה שלחמה בחזית אוראל וספגה אבידות קשות.

לוחמי הדיביזיה, ובהם לובה, סיימו את המלחמה בשחרור ליטא. רבים מלוחמיה היהודים הצטיינו בקרבות, וארבעה מהם, בהם המג"ד וולף וילנסקי, זכו בעיטור הגבוה ביותר "גיבור ברה"מ".

עם חזרתה לוילנה, גילתה לובה שאיש מבני משפחתה לא שרד, וכי אביה ואחיה נרצחו ביער זמן קצר לאחר שברחה.

עם תום המלחמה הצטרפה לובה לארגון "הבריחה" ועסקה בהברחת פליטים יהודים בדרכם ארצה, בתחנת הגבול בין פולין לצ'כיה. שם גם הכירה את בעלה לעתיד, משה גלר, ושניהם עלו ארצה באפריל 1947.

היא התגייסה מיידית לפלמ"ח, התקבלה לראיון אצל יצחק שדה (שהתנהל בפולנית) ובעקבותיו הוצבה כאלחוטנית בתחנת "דפנה" בת"א, התחנה המרכזית של רשת "גדעון", שקישרה בין תחנות הארגון בחו"ל, האלחוטנים באוניות המעפילים ותחנות החוף בארץ (מכאן השם "גדעונים").

מכאן הייתה דרכה קצרה מאוד לשירות בתח"ל, שם עבדה ברציפות כמעט 40 שנה, כולל שליחויות עלומות ברומא ובלונדון, עד שפרשה לגמלאות.

ב7 בנובמבר 1956, בעת פיענוח מברק, של ראש ממשלת ברית המועצות, בולגנין, שאיים כי מלחמת סיני אליה יצאה ישראל "מעמידה בסימן שאלה את קיומה כמדינה".

המברק התקבל בשיבושים, ולנוכח חומרת המצב, דרש בן גוריון לקבל נוסח מדויק. לובה הייתה זו ששחזרה את הטקסט המדויק.

למחרת כתב בן גוריון ביומנו: "מברק שראוי היה להיכתב בידי היטלר" ושלח מכתב תודה חם ללובה.

בשנת 1986 פרשה לובה מ"המוסד", אבל המשיכה להתנדב במקום עבודתה.

לאחר הפרישה למדה צרפתית, יחסי ציבור ורפלקסולוגיה, וטיילה בעולם.